

РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНИ ЦАРСЬКОЇ ЦЕНЗУРИ ПОЧАТКУ ХХ ст.: ХАРКІВСЬКИЙ ТА КАТЕРИНОСЛАВСЬКИЙ ІНСПЕКТОРИ У СПРАВАХ ДРУКУ

У статті висвітлено особливості інституалізації та діяльності цензурних органів Харкова та Катеринослава, виявлено загальні проблеми функціонування інспекторського нагляду на периферії Російської імперії на початку ХХ ст.

Ключові слова: цензура, інспектор у справах друку, інформаційний простір, преса, Київський тимчасовий комітет у справах друку, Російська імперія.

Вивчення трансформацій інституту цензури в Російській імперії, специфіки та сутності політики самодержавства в інформаційній сфері передбачає розгляд історичного явища, події, факту на мікроісторичному рівні, що беззаперечно сприятиме розкриттю всіх аспектів діяльності органів цензури та її підрозділів на місцевому рівні.

Розвиток книговидання та журналістики наприкінці – на початку ХХ ст. вимагав і відповідного розширення мережі цензурних органів на місцях. Попри загальне зростання зацікавленості науковцями проблемами цензури в Російській імперії, аспект того, як саме відбувався цей процес, якими були особливості функціонування новоутворених органів на місцях не знайшли повноцінного висвітлення в історіографії. Вітчизняні (О.Ю. Кириєнко [13, 14], Н.О. Щербак та Н.М. Щербак [17]) та російські (В.Г. Жирков [12], Н.Г. Патрушева [15]) дослідники обмежувалися загальною констатацією фактів відкриття нових цензурних комітетів або запровадження посади окремого цензора в губернському місті. У зв'язку з цим дослідження організаційних і функціональних засад роботи Харківського і Катеринославського інспекторів у справах друку набуває важливого наукового та практичного значення.

На жаль, більшість архівних матеріалів із діловодства Катеринославського інспектора у справах друку були втрачені під час Великої Вітчизняної війни. Через це відобразити роботу цензурної інституції Катеринославської губернії можна лише у загальних рисах.

Натомість збереженість та інформативність архівних матеріалів цензурної інституції м. Харкова, дозволяє у повній мірі охарактеризувати роботу такої специфічної цензурної інституції як інспектор у справах друку.

Протягом другої половини ХІХ ст. центральне місто Слобідської України остаточно закріплює за собою статус промислової і культурної столиці Південного краю Російської імперії (за тодішніми географічними рамками). Починаючи з 1865 р. цензуруванням періодичних видань та наглядом за діяльністю місцевих друкарень, книжкових крамниць на основі інструкцій та щорічних вказівок керманіча Харківської губернії здійснювали чиновники спеціальних доручень відповідної канцелярії [1]. Тривалий час постановка цензурної справи влаштовувала місцеву губернську адміністрацію та пресу, однак у середині 1880-х рр. ситуація дещо змінюється [1, арк. 3].

Доповідна записка (1885 р.) харківського губернатора барона Олександра Олександровича Іксукуль фон Гільденбандта міністру внутрішніх справ графу Дмитрію Андрійовичу Толстому засвідчувала нагальну потребу у найближчі строки створити у регіоні окремий цензурний орган. Так, харківський губернатор зазначав, що тільки у губернському місті виходить 8 періодичних видань (2 – щоденних, 2 – щотижневих), працює близько 15 друкарень, 10 бібліотек, 16 книжкових магазинів, а отже для чиновника спеціальних доручень об'єм роботи дуже великий, його обмежене фінансування не дозволяє найняти помічників і ефективно

виконувати цензурно-контролюючі та попереджувальні функції. Разом із цим ще більшою проблемою було те, що повноваження чиновника спеціальних доручень обмежені у частині притягнення до юридичної відповідальності періодичні видання, які порушували норми цензурного законодавства. Згідно ст. 1213/5 «Статуту кримінального судочинства» та «Статуту про цензуру та друк» право порушувати кримінальну справу* проти видавців та редакцій, передавати її до суду мали тільки чини Головного управління у справах друку. Тому доки чиновник спеціальних доручень проінформує керівництво ГУДу, а останнє зреагує та вчинить відповідні заходи пройде дуже багато часу. «Нет возможности проводить быструю репрессию» зауважував харківський губернатор [2, арк. 1-3].

Іншою обставиною, що змусила губернатора звернутися до МВС, були наполягання представників творчої інтелігенції Слобожанщини. «Отсутствие местной цензуры – писав губернатор – приносит немало неудобств для писателей и интеллигентной публики». Чиновник особливих доручень не мав прав та повноважень цензурувати рукописи художніх та науково-популярних творів, а лише міг видавати дозволи на друк рекламних листівок, оголошень, етикеток тощо. А відтак дозвіл цензури на видання своїх творів літератори, інші представники творчих професій мали отримувати або у Києві, або у Петербурзі, що створювало масу незручностей.

Важливість інституалізації канцелярії окремого цензора з внутрішньої цензури для Харківської губернії було настільки важливим, що її очільник, навіть, розробив і запропонував на розгляд міністру внутрішніх справ Д. Толстому кошторис витрат канцелярії, вказавши джерела фінансування. Так, за губернаторським проектом для роботи окремого цензора щороку мало виділяти з державного бюджету 2500 руб., 700 руб. – зі спеціальних коштів Харків-

ського губернського правління, 600 р. – мала надавати редакція газети «Южный край» [2, арк. 6].

Клопотання губернатора у міністерстві внутрішніх справ задовольнили у повній мірі, проте рекомендований Б. Алмазов попрацював недовго. Зважаючи на серйозні вимоги до кандидатів на цензорську посаду, у 1902 р. замість колезького асесора у Харків міністерством внутрішніх справ було направлено дійсного статського радника В. Сенгалевича [2, арк. 9].

У 1903 р. В. Сенгалевича було підвищено і переведено до центрального апарату МВС, замість нього до виконання функцій харківського окремого цензора приступив дійсний статський радник Г. Григоровський (людина похилого віку). Передача справ затягнулася майже на рік. Як і попередник Г. Григоровський прохав виділення додаткових коштів. Однак, у МВС так і не знайшлося суми у 600 р. на рік [2, арк. 17, 42].

Отже, створення у Харкові окремої цензурної інституції, що належала б до відомства ГУД, було викликане суспільними потребами, лобіювалося харківським губернатором, підтримувалося місцевими періодичними виданнями та представниками творчої інтелігенції. Разом із тим при організації цензурного органу існували значні матеріальні проблеми.

У період «общего розгула периодической печати» (жовтень-листопад 1905 р. – за термінологією ГУД) Харківський окремий цензор дійсний статський радник Г. Григоровський не вживав та і не мав можливості вжити будь-які санкційні заходи проти місцевої періодики. Натомість він моніторив ситуацію у пресі, вивчав зміст статей, складав меморандуми про напрям того чи іншого видання аби невдовзі використати зібраний матеріал проти редакцій періодичних видань [3, арк. 1, 1 зв.].

У грудні 1905 р. харківський губернатор Микола Миколайович Пешков вимагав від цензора «строжайше следить за появлением в

* Саме порушувати справу, оскільки за «Тимчасовими правилами про друк» 1882 р. цензори отримали це право, а прокурор лише підтримував звинувачення у суді. Після реформування цензурного законодавства 1905–1906 рр. чиновники цензурного відомства мали право тільки подавати клопотання про порушення кримінальної справи перед судом.

повременных изданиях статей преступного содержания» и про всі випадки порушення цензурного законодавства повідомляти губернатору та ГУД [3, арк. 9].

Звіт харківського інспектора у справах друку (після перейменування 26 квітня 1906 р.) за 1906 р. засвідчує, що чиновник вирішив так би мовити «обуздать харьковскую периодическую печать». За звітний період останнім було подано 385 клопотань до суду про порушення кримінального переслідування проти редакцій періодичних видань. Найбільше клопотань (близько 60) було направлено до суду проти газети «Южный край». Про неї у спеціально складеному для губернатора та ГУД меморандумі цензор писав: «Самая распространенная газета и самая старая, существует около 25 лет. Вначале газета была вполне умеренного направления, в виду давления критических мнений, подвергших газету за ее умеренность гонениям, газета резко изменила направление, поставив во главе соответственного редактора. В 1906 г. начали встречаться оппозиционного характера статьи. Опытная редакция избегала явных нарушений закона, но постоянно в содержании газеты сквозился дух не только спокойного, критического отношения к деятельности правительства и его агентов, но и прямые преувеличения и искажения фактов, их последующим осуждением». Наступною за кількість зачіпок цензора йшла «Харьковская жизнь» (24 клопотання): «Начала издаваться в период сильного брожения общественного мнения. Статьи в ней были резки, часто с явными нарушениями законов о печати, тенденциозны, известия подбирались и окрашивались в нежелательную сторону и, наконец, на 87 номере газета была приостановлена распоряжением генерал губернатора. Взамен ее появилась газета «Современное обозрение» несмотря на то, что в издании принимали участие многие сотрудники закрытой «Харьковской жизни» новый редактор был предупрежден администрацией, и хотя газета приняла оппозиционное направление, но тон более спокойный, и газета не поддавалась ни каким взысканиям [4, арк. 11-13]».

У меншій мірі, але також клопотання стосувалися інших опозиційних видань: «На кануне», «Будущее», «Харьковские новости». Слід також зазначити, що зауваження цензури торкнулися і крайнє правих видань, як наприклад газету «Погром»: «Вышел один только номер, который за крайне юдофобское направление, могущее восстановить и возбуждать к активным действиям против евреев, был арестован инспекцией и против него было возбуждено уголовное преследование [4, арк. 13]».

Звичайно, така кількість клопотань у період після скасування попередньої цензури та набуття нових «Правил для періодичних видань» була направлена на залякування редакцій, утвердження думки про непорушність цензурного контролю. Однак, нова нормативна база все ж не грала на руку харківському інспектору у справах друку. З поданих ним клопотань у 164 випадках прокурор Харківського окружного суду не знайшов складу злочину, по іншим клопотанням у 1906 р. лише редакція «Южного краю» була оштрафована на 300 р., по іншим виданням тривали судові розгляди і на кінець року вироків винесено не було.

Затяжний і не завжди на користь цензури судовий розгляд змусив на початку 1907 р. звернутися інспектора у справах друку до харківського губернатора аби той своєю владою наклав арешт на виявлені чиновником у бібліотеці каталог революційної літератури [5, арк. 5]. Справа не чекала відтермінування. Натомість зовсім інша ситуація склалася з перекладним твором В. Гюго «Клод Ге», виданій у вигляді брошури в одній із харківських друкарень. 10 лютого 1907 р. на вимогу інспектора у справах друку поліцеймейстер вилучив тираж брошури до вироку суду. 1 березня 1907 р. Харківський окружний суд виніс вирок: «брошура «Клод Ге» не подлежит уничтожению, наложенный арест подлежит отмене». Для чиновника цензурного відомства це було зовсім несподіваним, на його переконання він навів досить переконливі докази «шкідливого змісту» арештованого видання. Як це можна побачити із Таблиці 1 висновки Харківського окружного суду й інспектора у справах друку були діаметрально протилежні.

Таблиця 1

Висновки Харківського окружного суду	Висновки Харківського інспектора у справах друку
<p>Окружной суд рассмотрев содержание брошюры «Клод Ге» нашел: 1) что брошюра представляет перепечатку распространенного в многочисленных изданиях как в виде отдельных брошюр, так и в составе полного собрания сочинений переведенного с французского языка сочинения Виктора Гюго «Клод Ге», как с дозволения цензуры так и без такового; 2) что по содержанию своему сочинение это представляет собою психологический этюд, имеющий своим предметом анализ душевного состояния арестанта Клода Ге, которое довело его до убийства начальника тюрьмы, за что он, Клод Ге, был приговорен к смертной казни, казнь над Клодом Ге приведена в исполнение. В этом сочинении Клод Ге выявляется героем, сильным духом имеющим громадное влияние на товарищей арестантов, что может послужить основанием для вывода, что автор восхваляет преступление, но в этом сочинении прямого восхваления преступления не усматривается и можно лишь усмотреть отрицательное отношение к смертной казни. Таким образом, брошюра не заключает в себе признаков преступного деяния, предусмотренного в Высочайше утвержденном 24 декабря 1906 г., положении Совета Министров и не подлежит уничтожению, на основании 3, 5 и 6 п. пятого отделения Высочайшего указа Правительствующему сенату 26 апреля 1906 г. Арест наложенный на это издание брошюры подлежит отмене.</p>	<p>Автор брошюры в лице Клода Ге соединяет невозможные антитезы анализирующий ум, великодушный нрав и властный всепокояющий характер с низшими животными эмоциями, выразившимися, наконец, в тяжком преступлении, в сознательном, жестко сердечном убийстве человека. Что всецело отрицали не только на деле, но в теории и мысли все лучшие люди, предпочитавшие себя отдавать на смертную казнь, чем самим убивать других, то вполне убежденно, как бы по праву, среди арестованного преступного мира совершил Клод Ге, несомненно, лучший, в изображении автора человек. От совмещения столь противоречивых свойств в одном и том же лице все возвышенное, приписанное Клоду Ге, обратилось в сплошное восхваление тяжкого преступления, убийства.</p> <p>Относясь отрицательно к смертной казни по суду, автор брошюры возведением убийцы, Клода Ге, в герои, восхвалением его образа (действий), мыслей и характера кладет основания для самого права смертоубийства по чувству злобы и мщениия. Для наших русских недоучек доверяющей каждой букве в наше время политических убийств и различных насилий, ставших эпидемическими, брошюры Клод Ге может иметь только пагубное влияние, может породить и воспитать новых героев подобных Клоду Ге. Эпидемия смертоубийств не остановиться у нас пока не прекратится выпуск в свет произведений подобных Клоду Ге, питающих эту эпидемию.</p>

4 квітня 1907 р. прокурор Харківського окружного суду відмовився опротестувати рішення суду, тому інспектор вирішив подати доповідню до ГУД та губернаторові сподіваючись, що останній скористається повноваженнями, що надавалися йому положенням про воєнний стан у губернії. Рішення харківського губернатора було на користь чиновника цензурного відомства.

Відповідно до звіту інспектора у справах друку у 1908 р. у Харкові виходило 20 періодичних видань (серед 1 – гумористичне та

6 спеціальних періодичних видань). Як це не дивно, але за звітний період не було порушено перед судом жодного клопотання про відповідальність редакторів за порушення їхніми виданням цензурного законодавства. Така ситуація пов'язується насамперед, не з дисциплінованістю періодичних видань або бездіяльністю цензурного органу, а з запровадженням від 8 січня 1908 р. воєнним станом у Харківській губернії, відповідно до загальних норм якого обмежувалося висвітлення певних категорій інформації. Так, за порушення цих

норм було оштрафовано на 3000 рублів редактора газети «Южный край», «Сумской листок» [6, арк. 14].

Щодо неперіодичних видань, яких у 1908 р. цензор переглянув близько 1317 (у т.ч. різні брошури рекламного змісту (871), то судове переслідування було порушено тільки проти збірки поезії «Сни віри» М. Шаловоса та «Доходоборцы. Сборник рассказов» А. Бодяньського.

Аналогічна ситуація склалася з періодичними та неперіодичними виданнями у 1909 р. [7, арк. 1-17].

У 1910 р. харківська преса також перебувала під адміністративним тиском*. Показовими репресивними актами щодо преси стали накладення штрафів у розмірі 3000 руб. на редакції газет «Южный Край» та «Утро».

Протягом 1910–1912 рр. у харківській губернії планувалося реформування цензурної інституції. Великі об'єми періодичних та неперіодичних видань, які мав контролювати харківській інспектор у справах друку не могли не вплинути на якість його роботи. І хоча клопотання про утворення Комітету** (насамперед через брак фінансування) не було задоволено, Харківському інспектору у справах друку у 1912 р. із додаткових коштів МВС виділено кошти для найму за відрядною оплатою помічників (у 1912 р. їх було 5 осіб) [8].

Протягом 1912–1913 рр. клопотання про кримінальне переслідування порушувалося проти 51 періодичного видання. На жаль, даних проте скільки все ж було задоволено і скільки відхилено немає. Однак, беручи до уваги дані попередніх років та враховуючи той факт, що кількість періодичних видань за ці роки зросла більше як у півтора рази, можемо припустити, що відсоток зачіпок цензури до преси дещо знизився. Претензії до редакцій газет і журналів вже не були настільки дріб'язковими як це було на початку відміни попередньої цензури, вони були більш ґрунтовними, мали більшу аргу-ментацію.

Початок Першої світової війни обумовив істотні зміни у діяльності цензурних органів Харківської губернії. З веденням військової цензури в Російській імперії у Харкові і Харківській губернії діяла часткова військова цензура. Як свідчить листування командування Київського військового округу (КВО) з губернською канцелярією ситуація, коли всі періодичні видання підлягали цензурі з боку інспектора у справах друку та військового цензора тільки після виходу видання не влаштувало ні місцеву владу, ні командування округу [9, арк. 75]. Цензурні органи намагалися впливати на зміст періодичних видань накладанням адміністративних штрафів. Протягом 1915 р. адміністративні штрафи у розмірі від 300 до 1000 руб. було накладено на газети «Утро» (4 рази), «Южный край» (4 рази), «Сумской вестник» (4 рази), «Южная копейка» (2 рази) [10, арк. 24]. Як виявилось цього було не достатньо.

Першим кроком до посилення цензурного контролю стала обов'язкова постанова харківського губернатора Митрофана Кириловича Катеринича про оголошення території Харківської губернії «у стані посиленої охорони». Як зазначає дослідник військової цензури О. Кириєнко, згідно законодавства Російської імперії, стан «посиленої охорони» запроваджувався розпорядженнями або міністра внутрішніх справ, або генерал-губернатором та губернаторами в межах підвідомчих їм територій, але із санкції того ж міністра внутрішніх справ. Про запровадження стану «посиленої охорони» повідомлявся Сенат. В умовах «стану посиленої охорони» губернатору надавались додаткові повноваження: мав право видавати спеціальні акти: «обов'язкові постанови», запроваджувати надзвичайні заходи, спрямовані на попередження порушень громадського порядку і державної безпеки, призначати покарання, забороняти народні, громадські і приватні збори, забороняти окремим особам перебувати на територіях, оголошених у стані «посиленої охорони» [14, с. 164].

* 6 липня 1910 р. харківським губернатором було знято військовий стан в губернії, але вже 20 травня 1911 р. було запроваджено «Положение о мерах к охранению государственного порядка и общественного спокойствия».

** Штатний розпис Комітету у справах друку передбачав декілька посад інспекторів, які мали рівні цензурні повноваження.

Посилювала цензурні вимоги до періодичних видань Харківської губернії також «обов'язкова постанова» командувача КВО М.Іванова від 17 листопада 1916 р., згідно якої головні редактори та відповідальні за випуск номера періодичного видання притягувались до відповідальності у разі, якщо в їхніх виданнях з необережності чи халатності буде опубліковано неправдиву інформацію щодо «деятельности правительственного установления или должностного лица, войска или воинской части или сведения, возбуждающие у населения враждебное к ним отношения» [13, 261]. Оскільки ця «обов'язкова постанова» передбачала такі покарання, як трьохмісячний арешт або штраф розміром у три тисячі рублів, редактори та відповідальні за випуск номера періодичного видання, відтепер, фактично, добровільно мали подавати до попередньої військової цензури гранки, підготовлених до друку видань.

Отже, виходячи з обставин воєнного часу, що склались на 1916 р. органи місцевої цивільної та військової влади зуміли, оминаючи норми діючого законодавства, знайти дієві шляхи посилення цензурного контролю за поширення інформації, встановивши попередню військову цензури в регіоні, де вона згідно з загальноімперським військово-цензурним законодавством не передбачалася.

Аналіз періодики м. Катеринослава протягом 1906–1917 рр. дозволяє припустити, що діяльність Катеринославського інспектора у справах друку мала аналогічну до діяльності Харківського інспектора спрямованість. Єдину поправку можна внести до того, що Катеринославський інспектор у справах друку був менш завантаженим, ніж його колега з Харкова. Поза увагою катеринославського цензора не полишались і видання крайнє правого спрямування. При цьому слід відзначити об'єктивність у роботі імперського чиновника, дотриманні ним норм закону щодо будь-яких видань: чи лівого чи то правого направлення. Так, у 1907 р. одна із катеринославських газет повідомляла: «после предупреждения, полученного черносотенной газетой “Правда” за возбуждение одной части населения против другой, нападки на евреев даже усилились. Инспектор по делам печати распорядился конфисковать сегодня

очередной номер за описание октябрьского погрома с возмутительными инсинуациями по адресу евреев. Однако конфискация отменена администрацией [11]».

Аналогічні ситуації траплялись і у наступні роки. У 1911 р. Катеринославський інспектор у справах друку вимагав конфіскації усіх друкованих видань, в яких лунали заклики до єврейських погромів або описувалися звірства вчинені проти євреїв: «Катеринославский цензор запрещал писать против Крушевана, одного из виновников Кишиневских ужасов во время еврейского погрома». Тот же цензор запретил напечатать проповедь архиерея Антония, в которой клеймилось зверство громил и говорилось об изнасилованных женщинах и «разорванных» младенцах [11]».

Про персональний склад осіб, що здійснювали цензурну діяльність у Катеринославі протягом 1906–1917 рр. архівна інформація досить невелика. З адресної книги Катеринослава вдалося встановити, що тривалий час Катеринославським інспектором у справах друку був колезький реєстратор Володимир Ерделі, а йому допомагав діловод титулярний радник Віктор Телесницький. Відносно невисокий ранг чиновника цензурного відомства дозволяє припустити, що В. Ерделі раніше працював у губернаторській канцелярії, а не був відраджений на роботу із Петербургу [16].

Отже, інституції інспекторів у справах друку протягом 1906–1917 рр. функціонували у Харкові і Катеринославі. Інспекторський нагляд за друкованими виданнями у Харкові мав більшу передісторію, а отже і відпрацьовані механізми роботи. У діяльності інспекторів у справах друку Харкова і Катеринослава відмічалися певні труднощі із опрацюванням великого об'єму друкованих видань та намагання шляхом позовів до суду й накладання адміністративних штрафів контролювати дотримання місцевою пресою чинного законодавства, не допускати ними критики урядової політики. Завданням цензорів стало не тільки стримувати опозиційні настрої, що поширювалися пресою, алей не допускати відверто шовіністичних та антисемітських статей, закликів до протиправних дій (наприклад, щодо єврейських погромів).

Джерела та література

1. Центральний державний архів України м. Києва (Далі – ЦДАК України), ф.1680, оп.1, спр. 1, 315 арк.
2. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 84, 123 арк.
3. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 102, 53 арк.
4. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 110, 81 арк.
5. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 111, 56 арк.
6. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 139, 36 арк.
7. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 177, 74 арк.
8. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 272, 52 арк.
9. ЦДАК України, ф.295, оп. 1, спр. 485, 75 арк.
10. ЦДАК України, ф.1680, оп. 1, спр. 354, 124 арк.
11. http://www.library.cjes.ru/online/?a=con&b_id=482&c_id=5324
12. Жирков Г.В. История цензуры в России XIX–XX вв.: Учеб. пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 368 с.;
13. Кириєнко О.Ю. Військова цензура в Російській імперії – проблеми інституалізації та функціонування // М-во освіти і науки України; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; укл. Л. Л Макаренко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 81. – С. 259–265.
14. Кириєнко О.Ю. Діяльність органів військової цензури 1914–1917 рр.: історико-правові аспекти // Український історичний збірник. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. – Випуск 12. – С. 160–166.
15. Патрушева Н.Г. Цензурная реформа XIX века и ее влияние на структуру цензурных учреждений и состав цензорского корпуса // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов, 2011. – №5 (11): в 4-х ч. – Ч.3. – С. 134–138.
16. Справочная книга «Весь Екатеринослав» 1913 г. // режим доступу до Інтернет-ресурса: http://ukrainica.org.ua/ukr/library/all_ekaterinoslav_1913.
17. Щербак Н.О., Щербак Н.М. Цензура в системі Міністерства внутрішніх справ Російської імперії (друга половина XIX – поч. ХХ ст.) // Науковий вісник Київського Національного університету внутрішніх справ. – К., 2008. – № 5. – С. 202–209.

Илана Сулима-Каминская

Региональные органы царской цензуры начала XX века: Харьковский и Екатеринославский инспекторы по делам печати

В статье освещены особенности институализации и деятельности цензурных органов Харькова и Екатеринослава, выявлены общие проблемы функционирования инспекторского надзора на периферии Российской империи в начале XX в.

Ключевые слова: цензура, инспектор по делам печати, информационное пространство, пресса, Российская империя.

Ylana Sulima-Katynskaya

Regional censorship organs in Russian empire in begin of twentieth century: Kharkov and Ekaterynoslav inspectors of the press

The article the institutionalization features and activities of the censorship authorities of Kharkiv and Ekaterinoslav are shown, common problems in the functioning of inspection surveillance in the periphery of the Russian Empire in the early twentieth century are identified.

Key words: censorship, inspector for printing, information space, press, the Russian Empire.

